

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: «Депозитна політика комерційного банку
(на матеріалах АТ «Державний Ощадний банк України»)»

Виконала: студентка магістратури за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Круць С. Ю.

(прізвище та ініціали)

Керівник: кандидатка економічних наук,
доцентка

Самарічева Т. А.

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент: **Карпець А.М.**

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Круць С.Ю. «Депозитна політика комерційного банку (на матеріалах АТ «Державний Ощадний банк України»). – Кваліфікаційна науковаробота на правах рукопису.

Магістерська робота на здобування освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справастрахування. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2022 р.

Магістерська робота присвячена поглибленню теоретичних засад та розробці рекомендацій щодо вдосконалення депозитної політикикомерційного банку. З цією метою розглянуто теоретичні аспекти та вплив депозитноїполітики на формуванняресурсної бази банку, проаналізовано сучасний стан депозитної політики та розроблено рекомендації по вдосконаленнюдепозитної політикибанкуАТ «Державний Ощадний банк України» (скорочено АТ «Ощадбанк»).

Досліджено сутність поняття «депозитна політика», основні етапи формування депозитної політики та її вплив на формуванняресурсноїбази банку. Здійснено аналіздепозитної політики АТ «Ощадбанк» та визначено місце депозитів в ресурсній базі банку.Розроблено рекомендації по вдосконаленню і запропоновані шляхи покращеннядепозитної політики комерційного банку.

Визначено шляхи вдосконалення депозитної політики АТ «Ощадбанк». Доведено доцільність впровадження заходів щодо удосконалення депозитної політики АТ «Ощадбанк».

Ключові слова: депозит, депозитні ресурси, депозитна політика, аналіз, вдосконалення депозитної політики, ресурсна база.

ANNOTATION

Kruts S.U. "Deposit politics of a commercial bank's (based on the materials of the joint-stock company "State Oschadbank of Ukraine")". - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Master's thesis for a master's degree in specialty 072 - Finance, Banking and Insurance. - Khmelnytsky University of Management and Law named after Leonid Yuzkov, Khmelnytsky, 2022.

The master's thesis is devoted to the deepening of theoretical foundations and developing recommendations for improving the deposit politics of a commercial bank. For this purpose, the theoretical aspects and influence of the deposit politics on the formation of the bank's resource base were considered, the current state of the deposit politics was analyzed, and recommendations for improving the bank's deposit politics were developed for the joint-stock company "State Oschadbank of Ukraine".

The essence of the concept of "deposit politics" was studied, the main stages of formation of the deposit politics and its influence on the formation of the bank's resource base. Recommendations for improvement were developed and ways to improve the deposit politics of a commercial bank were proposed. The expediency of implementing measures to improve the deposit policy of JSC "Oschadbank" has been proven.

Keywords: deposit, deposit resources, deposit politics, analysis, improvement of the deposit politics, resource base.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	
1.1.Сутність та значення депозитної політики комерційного банку.....	7
1.2.Вплив депозитної політики на формування ресурсної бази банку.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ».....	21
2.1. Оцінка депозитної політики банку.....	21
2.2. Місце депозитів в ресурсній базі банку.....	28
РОЗДІЛ 3.ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ».....	33
3.1. Напрями оптимізації депозитної політики банку.....	33
3.2. Прогнозування впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на депозитну політику банку.....	38
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. На даний час кожен банк має потребу в розробці і постійному удосконаленні його бізнес політики та ділової стратегії управління. Залучення грошових коштів та їх наступне розміщення є провідними формами діяльності комерційного банку. Залучені ресурси є тією основою, на якій банки розвиваються і здобувають успіху. Депозитні операції є особливою статтею на балансі комерційного банку. Можливість залучення значного обсягу коштів показує професіоналізм керівників банку і високу довіру до банку з клієнтської сторони.

На сьогодні, більше 80% ресурсів банку – це залучені кошти, а основна частина цих залучених коштів – це депозити. Виходячи з депозитних операцій банківських установ, велика частина ресурсів використовується господарюючими суб'єктами та населенням для одержання короткострокових і довгострокових кредитів. Формування депозитної основи здійснюється з вживанням різних інструментів, методів та способів залучення ресурсів для надання допомоги потенційним комерційним банкам в проведенні активних операцій та для гнучкого реагування на фінансові потреби клієнтів.

Важливу роль в цьому виконують довгострокові депозити, оскільки фірми витрачають велику частину коштів в короткострокові депозити, а довгострокові – є важливим джерелом інвестиційної діяльності, дозволяючи банку видавати довгострокові кредити без шкоди для його ліквідності. Тому, у зв'язку з цим розвиток комерційного банку неможливо забезпечити без ефективної депозитної політики. Від якості ресурсної бази банку, що є результатом депозитної політики, залежить результат діяльності самої банківської установи – прибуток чи збиток.

Для розвитку економіки в умовах девальвації гривні, дестабілізації, зниження інвестиційної активності велике значення має покращення депозитної політики. Тому така вирішальна роль в забезпеченні сталого та ефективного функціонування комерційних банків відіграють збільшення обсягу

депозитних вкладів і підвищення ефективності наданих депозитних операцій, що обумовлює актуальність вибраної теми в умовах фінансової нестабільної ситуації.

Дослідженню даної теми відводять важливу увагу науковці та практики банківського сектора економіки. Депозитні ресурси як основа ресурсної бази комерційного банку, особливості їхнього формування та використання, основні фактори, які зумовлюють їх приріст досліджуються у працях Ю.О. Качур [17], У.В. Росола [33], І. Толкач [38], Г. Труш [39], М.П. Феदिшин [40], та ін. Депозитний ринок на сьогодні активно вивчається науковцями, зокрема Б.І. Пшик [43], О.Ю. Сова [36].

Депозитна політика як окрема сфера досліджень зустрічається в наукових працях Н.Е. Аванесова [1], Т. Андрушків [2], О.М. Бартош [5], В.В. Булюк [8], Я.В. Колеснік [18], В.В. Матвєєва [25], Н.М. Руцишин [34], Е.П. Шульц [48] та ін. Маркетингові аспекти формування депозитної бази також досліджувалися І.М. Мельниковою [26].

Питання продуктивної діяльності банків, зокрема проблеми залучення депозитних ресурсів та питання розробки ресурсної політики розглядалися в роботах таких відоміших науковців, як Ю.М. Галіцейська [9], О. А. Дмитрієва [13], Г. Труш [39]. Дослідженням основних депозитних ризиків комерційного банку займався А.О. Єпіфанов [14]. Н.Е. Аванесова [1] досліджувала засади депозитної політики комерційного банку.

Але, незважаючи на численні наукові праці у сфері дослідження депозитних операцій комерційних банків, не до кінця вичерпно дослідженими залишаються питання управління депозитною політикою, визначення її оптимальної структури, особливостей впливу розмірів депозитних операцій на фінансову стійкість банку.

Метою магістерської роботи є вивчення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо оптимізації депозитної політики АТ «Ощадбанк».

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити наступні **завдання**:

- розглянути сутність депозитної політики комерційного банку;
- визначити вплив депозитної політики на формування ресурсної бази банку;
- здійснити оцінку депозитної політики АТ «Ощадбанк»;
- визначити місце депозитів у ресурсній базі банку;
- обґрунтувати напрями оптимізації депозитної політики банку;
- здійснити прогноз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на депозитну політику банку.

Об'єктом дослідження є ресурсна база АТ «Ощадбанк».

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти депозитної політики АТ «Ощадбанк».

Практичне значення роботи полягає в узагальненні теоретичних основ управління депозитною політикою банку, опрацюванні методичного підходу до його оцінювання та розробці пропозицій щодо удосконалення управління депозитною політикою комерційного банку, які можуть бути використані в практичній діяльності комерційного банку.

Методи дослідження. У процесі дослідження були застосовані наступні методи: метод обстеження (збору даних), метод обробки та аналізу інформації, емпіричний метод, статистичні методи та методи обробки та надання інформації, а також порівняльний, економічний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз.

Апробація результатів. Результати досліджень та деякі положення роботи обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми економіки, фінансів, менеджменту і права” (м. Житомир, 2 грудня 2022 року).

Структура роботи Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел із 50 найменувань. Загальний обсяг роботи 57 сторінок.

У першому розділі розглянуто сутність депозитної політики комерційного банку і визначено вплив депозитної політики на формування ресурсної бази банку.

У другому розділі наведено характеристику діяльності АТ «Державний Ощадний банк України» та проаналізовано депозитну політику банку, визначено місце депозитів у ресурсній базі банку.

У третьому розділі запропоновано напрями щодо вдосконалення депозитної політики банку та прогнозування впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на ресурсну базу банку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Сутність та значення депозитної політики комерційного банку

Депозити – це один з фундаментальних джерел формування фінансових ресурсів банку. Тому дослідження депозитної політики банку є пріоритетним. У фондуванні вітчизняних банків важливу роль відіграє депозитна політика, що передбачає перевагу в структурі їх ресурсної бази депозитних джерел.

Вчені та економісти приходять до висновку, що депозитна політика формує не лише більшу частину ресурсів банку, але і його кредитний потенціал, і ефективність фінансової діяльності. Тому всі інновації в цій сфері можливі лише при стійкій стабільності фінансової сфери, в будь-яких інших економічних умовах комерційні банки будуть прагнути утримувати ліквідність шляхом удосконалення підходів до найбільш розвинених та привабливих клієнтських сегментів.

Особливістю діяльності комерційних банків є структура їх ресурсної бази, де переважають залучені, а не власні кошти, які досягають іноді більш ніж 80%. У зв'язку з цим, від ефективності накопичення залучених коштів залежить і фінансовий результат діяльності банку.

Залучені ресурси комерційного банку зазвичай підрозділяються на дві основні форми:

- депозитні (включають: депозити / вклади юридичних і фізичних осіб відповідно; залучені кошти за рахунок випуску банківських сертифікатів, векселів);

- недепозитні (залучені кошти за рахунок розміщення власних боргових цінних паперів, кредитування на міжбанківському ринку).

Баланс між вказаними складовими в структурі ресурсної бази залежить від специфіки та спеціалізації функціонування самого банку. Але, оскільки комерційні банки більш схильні до традиційної банківської, а не інвестиційної

діяльності, тобто депозитної форми залучення фінансових ресурсів, як правило, переважає їх діяльності. Це визначає основну роль депозитних операцій у діяльності банку, а значить і політику, що пов'язана з їх реалізацією як особливо важливу для фондування зазначених фінансових інститутів.

Депозитна політика є однією зі складових елементів широкого спектру політики банку. Дана політика являє собою складне економічне явище, а її суть вивчається в наукових працях зарубіжних і вітчизняних науковців, проте слід зазначити, що серед них донині не існує одної точки зору щодо визначення даного поняття [7]. Аналіз літературних джерел щодо визначення категорії «депозитна політика» наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Підходи до тлумачення категорії «депозитна політика»

Ключове слово	Джерело	Визначення
Система заходів формування та управління	І.М. Мельникова [26]	Комплекс заходів щодо формування асортименту високоякісних депозитних послуг, різноманітних форм і методів залучення коштів з метою гарантування стійкості і надійності депозитної бази для забезпечення конкурентних переваг банку на фінансовому ринку
Політика залучення коштів	А.М. Герасимович [10]	Банківська політика щодо залучення грошових коштів вкладників депозити (вклади) та ефективного управління процесом залучення цих коштів
Стратегія і тактика	О.М. Бартош [5]	Стратегія і тактика банку щодо залучення грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективнішої комбінації таких джерел
Механізм реалізації інтересів	В.В. Булюк [8]	Механізм реалізації інтересів усіх суб'єктів депозитного ринку, спрямований на оптимізацію витрат щодо залучення коштів на депозитному ринку за умови їх ефективного використання

Таким чином, аналіз спільних рис та відмінностей у наведених тлумаченнях дає змогу сформулювати власне визначення депозитної політики як системи заходів формування та управління залученими ресурсами економічних суб'єктів, а також визначення та формування оптимальної побудови депозитної бази банку для забезпечення його ефективного функціонування на ринку фінансових послуг.

Роль депозитної політики полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку та вдосконалення банківської діяльності в процесі акумуляції грошових ресурсів, покращення процесу формування ресурсної бази та підвищення його ефективності. Депозитна політика під час своєї реалізації базується на чітких принципах, які можна розділити на загальні та специфічні (табл.1.2, табл.1.3) [13].

Таблиця 1.2. Загальні принципи формування депозитної політики банку

Принципи	Характеристика
Цілісності системи	Депозитна політика видається як підсистема політики банку в цілому. Вона має первинний характер щодо політики у сфері активних операцій
Наукової обґрунтованості	Базується на сучасних досягненнях науки та прогресивного досвіду з урахуванням дії економічних законів у межах конкретного банку з використанням науково обґрунтованих методик
Комплексного підходу	Розроблення теоретичних основ, пріоритетних напрямків депозитної політики та оцінка доходу від розміщення депозитів із погляду стратегії розвитку банку
Оптимальності та ефективності	Розробки ефективних та оптимальних для цього етапу розвитку банку фактичних напрямів і методів. Визначає цілі й розміри залучених банківських ресурсів та ефективну їх реалізацію

Джерело: [13]

Таблиця 1.3. Специфічні принципи формування депозитної політики банку

Принципи	Характеристика
Єдності елементів	Усі елементи депозитної політики розглядаються не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності
Забезпечення надійності	Від надійності банку залежить рівень ризику клієнта щодо повернення депозиту і сплати відсотків. Якість і кількість залучених коштів відображають стабільність і надійність банку
Безпеки операцій банку	Характеризує систему захисту економічних інтересів клієнтів щодо збереження банківської таємниці за їх рахунками, а також підтримання оперативної ліквідності банку
Забезпечення оптимального рівня витрат	Характеризує цінову політику банку, майстерність керівництва банку адекватно реагувати на зміни ринкових цін на депозити для регулювання прибутковості та зниження очікуваних витрат. Відсоткові ставки орієнтовані на ринкову кон'юнктуру

Джерело: [13]

Загальні принципи, що наведені в табл.1.2, притаманні як для банків, так і для фінансових та кредитних установ, які діють нацьомуфінансовому ринку. До специфічних принципів, що наведені в табл. 1.3відносятьлише ті, що притаманні окремому комерційному банку. Вони виходять зі здатності банку залучати вільні грошові кошти, розташовувати отримані ресурси так, щоб максимізувати прибутки та мінімізувати витрати під час залучення депозитних коштів, тощо. Дотримання перелічених принципів – дуже важливо не лише для банку, а й для клієнтів, оскільки обираючи банк, в який вкласти кошти, кожен намагається проаналізувати діяльність банківської установи, розглянути інформацію про те, як саме банк розпоряджається отриманими коштами, напрями вкладання, принципи роботи персоналу та його досвідченість.

Не менш важливими є підтримання оптимального рівня витрат банку, безпека здійснення депозитних операцій з урахуванням ознак монетарного ринку, на якому банківська установа функціонує. Щодо контролю реалізації депозитної політики, то такий принцип є невід’ємним та важливим елементом в організації депозитного процесу, яким користуються для захисту інтересів клієнтів шляхом нерозголошення персоналом банківської таємниці.

Тому, дотримання вказаних принципів дає змогу банку сформувати як стратегічні, так і тактичні напрями в організації депозитного процесу, у забезпечуючи ефективність та оптимізацію його депозитної політики.

Ключову роль у формуванні та реалізації депозитної політики банків відіграє Національний банк України (НБУ). Його заходи спрямовані на регламентацію правил стосовно залучення депозитів і накопичення банківських ресурсів. Необхідність вказаної регламентації зумовлена тим, що заощадження є специфічним видом грошей, на основі яких створюються кредитні гроші, які збільшуються відповідно до величини грошово-кредитного мультиплікатора. За умови відсутності такої регламентації національного регулятора вказаний процес може стати неконтрольованим та розбалансує грошовий обіг та спричинить знецінення національної грошової одиниці.

Кожна банківська установа як суб'єкт депозитного ринку реалізує свої інтереси під впливом депозитної політики провідного банку. Депозитна політика спрямована на мінімізацію витрат стосовно залучення коштів на депозитному ринку та ефективне використання цих коштів. Вказаний механізм реалізації інтересів суб'єктів депозитного ринку встановлює ціну на депозитні кошти, що значною мірою залежить від ринкових процентних ставок та структури депозитної бази, управління якою має велике значення для регулювання прибутковості та зниження витрат. Дорогі депозитні ресурси призводять до збільшення процентних витрат, а висока питома вага низькооплачуваних ресурсів підвищує рентабельність, але знижує ліквідність [11].

Специфіка діяльності банківської установи полягає в тому, що більша частина його ресурсної бази формується за рахунок позикових коштів. При цьому увагому роль у структурі залучених коштів комерційного банку відіграють депозити.

Депозит – угода, згідно з якою одна сторона (банк), що прийняла від іншої сторони (вкладника) грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладнику таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та у порядку, що встановлені договором [6].

Розрізняють такі види депозитної політики, які наведено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4. Види державної депозитної політики

Види депозитної політики		
Поміркована	Агресивна	Консервативна
Реалізується в разі орієнтації розміру депозитних ставок на їхній ринковий рівень	Банк збільшує обсяги власних ресурсів шляхом запропонованого високого рівня процентних ставок по депозитах, зниження цін на розрахунково та касове обслуговування, спостерігається активне застосування нецінових методів	Банк розширює свою діяльність шляхом установавання процентних ставок виходячи із власної можливості їх сплати, відповідності строкам планових активних операцій, при цьому ціни на розрахунково та касове обслуговування є високими, застосування нецінових методів реалізації мінімальне.

Джерело: [39]

Роль депозитної політики полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку та вдосконаленні банківської діяльності в процесі залучення ресурсів, розвитку депозитних операцій та підвищенні їх ефективності.

Депозитна політика є однією зі складових частин процесу управління діяльності банку. Як і управління яким завгодно економічним процесом, управління депозитними операціями має насамперед поміщати в собі напрями та завдання для розвитку депозитних операцій та підвищення їх ефективності.

Слід відзначити, що аналіз депозитного ринку допоможе банку краще вивчити потреби споживачів та визначити депозитну політику конкурентів. Обираючи напрям визначення цільових ринків для мінімізації депозитного ринку, банк зможе завоювати конкурентні позиції на певних сегментах ринку, а також здійснювати контроль над депозитними ринками. Під час залучення коштів на депозити, банк прагне розміщувати отримані ресурси так, щоб мінімізувати втрати та максимізувати прибутки під час залучення коштів. Тому перед ним постає необхідність безперервного пошуку шляхів та методів зменшення витрат. Сприяння ліквідності банку є запорукою його фінансової стабільності, оскільки банк, що володіє серйозним рівнем ліквідності, може з мінімальними затратами реалізувати свої функції.

Напрями депозитної політики сприяють розвитку депозитних операцій банку, підвищують їх ефективність та зменшують витрати в процесі залучення ресурсів.

Досліджуючи сутність депозитної політики банків, необхідно звернути увагу на такі елементи, як: суб'єкти та об'єкти депозитної політики, цілі, завдання і принципи її формування.

До суб'єктів депозитної політики комерційного банку відносять:

- корпоративні і роздрібні клієнти;
- мегарегулятора в особі НБУ і відповідні державні інститути, що можуть або безпосередньо впливають на формування ресурсної бази банку.

До останніх суб'єктів відносять не лише органи державної влади, які здійснюють вплив на умови утворення депозитних коштів, а й виступають

потенційними клієнтами банку, розміщуючи бюджетні кошти на депозити комерційних банків, зазвичай, на аукціонній основі.

До об'єктів депозитної політики включають:

- залучені кошти комерційного банку;
- додаткові послуги банку (комплексне обслуговування).

Основною метою депозитної політики якого завгодно банку є залучення оптимального обсягу фінансових ресурсів, достатнього для роботи на фінансових ринках та підсилення кредитного потенціалу, за умови, що буде забезпечення мінімального рівня витрат.

Серед базових завдань депозитної політики комерційного банку виділяють наступні:

- 1) забезпечення стійкості і ліквідності;
- 2) формування достатнього об'єму ресурсів для активних операцій банку;
- 3) співвідношення ціни, обсягу і структури залучених ресурсів (достатня кількість за найкращою ціною).

В цілому, можна підсумувати, що кожен банк, як суб'єкт депозитного ринку старається реалізувати свої інтереси через реалізацію індивідуальної депозитної політики за умови врахування впливу монетарного регулювання з боку НБУ та опираючись на визначені умови функціонування депозитного ринку.

У зв'язку з цим, депозитна політика конкретної банківської установи будується залежно від:

- суб'єктів (щодо роздрібних і ММСБ клієнтів);
- форм депозитів (за строковими депозитами, депозитами до запитання);
- термінів залучення (короткострокова, середньострокова і довгострокова депозитна політика);
- мети залучення (для інвестування, кредитування і підтримки поточної ліквідності);
- методів залучення ресурсів (цінового і нецінового методу);

- агресивності в питаннях залучення ресурсів і пов'язаних з цим питанням цінової політики та ступеня ризику проведених операцій.

Отже, головна мета депозитної політики комерційного банку – це залучення найоптимальнішого обсягу грошових ресурсів, необхідного для здійснення діяльності банку. Принципи, на яких базується депозитна політика комерційного банку, можна умовно розділити на загальні та специфічні. Загальні принципи є однаковими як для політики, що проводиться державою, зокрема, здійснення монетарної політики, так і для політики, здійснюваної будь-яким іншим банком. Специфічні ознаки, як правило, висвічують внутрішньобанківські принципи, до яких можна віднести безпеку, надійність.

1.2. Вплив депозитної політики на формування ресурсної бази банку

Кожен комерційний банк формує і реалізовує свою депозитну політику індивідуально, держава в особі певних відповідних органів може тільки опосередковано впливати на фінансовий інститут. Але, можна виділити низку зовнішніх (екзогенних) і внутрішніх (ендогенних) факторів, що впливають на формування і реалізацію депозитної політики банку.

Екзогенні фактори є незалежними та самостійними для кредитної організації, які не піддаються впливу зі сторони комерційного банку і визначають для нього зовнішні ризики діяльності в межах залучення коштів.

Водночас комерційний банк, враховуючи вказані зовнішні фактори, може реалізувати оптимальну депозитну політику з урахуванням вхідних умов діяльності. Вагомим елементом при обрахунку визначених факторів є інформаційна забезпеченість, якість прогнозування і андеррайтингу, рівень прийнятих ризиків.

Ендогенні (внутрішні) фактори повністю знаходяться під контролем самого банку та рівень їх впливу залежатиме від прийнятих стратегічних рішень і тактики їх реалізації.

Всі етапи формування депозитної політики тісно пов'язані з іншими. Вони є незмінними для формування найкращої депозитної політики та ефективної організації депозитного процесу.

Перший етап - це визначення цілей та завдань проведеної депозитної політики. Удосконалюючи депозитну політику основним є правильне формування мети і вибір необхідних інструментів для її реалізації з урахуванням сучасного етапу розвитку фінансового ринку і переваг споживачів.

На початку комерційний банк розробляє депозитну політику для проникнення на ринок депозитних операцій, а тоді вже, в процесі діяльності політику розвитку і диверсифікації.

Відтак О.І. Лаврушин визначає кілька видів стратегії банку в області депозитної політики відповідно до займаної частки на ринку, а саме стратегія лідера, конкурента, фахівця і наздоганяючого.

Стратегія «гонки за лідером» допускає проводити депозитну політику, спираючись на успішну репутацію і ефективний досвід лідерів. Основний недолік такої стратегії - ресурсовитратність, так як важливий приплив ліквідності в ці банки та дозволяє їм знижувати витрати по залученню фінансових ресурсів тим самим забезпечуючи клієнтоорієнтовані процентні ставки за активними операціями.

Стратегія конкурента - це така стратегія комерційного банку, яка займає наступну за величиною частку на ринку депозитних операцій, проведення якої заснована на визначенні найбільш вигідних умов за вкладами / депозитами, надання клієнтам додаткових переваг (бонуси, персональні умови, підвищені відсотки та ін.).

Стратегія фахівця - допускає стратегію виконання депозитної політики не по всіх напрямках, а в окремо виділеному секторі (Певна група клієнтів, окремий різновид депозитних операцій та / або спосіб залучення (наприклад, віддалена форма проведення операцій)).

Стратегія наздоганяючого - припускає, що банк нерозробляє нові продукти, чи послуги в сфері депозитних операцій, а упроваджує

гарантовані, що вже зарекомендували себе на ринку та окупність за якими буде гарантована.

В рамках вибраної стратегії банк виробляє орієнтацію на певну категорію клієнтів або базується на універсальному підході, який є загальноприйнятим. При цьому визначаються ключові категорії вкладників, в межах яких проводиться ціноутворення. Наприклад, в роздрібі найбільше пенсіонерів та студентів.

Другий етап: виділення в межах депозитної політики відповідних підрозділів і розподіл повноважень між співробітниками банку. Кожен фінансовий інститут визначає системи взаємодії служб і підрозділів банку частині формування та реалізації депозитної політики. Розробкою і реалізацією депозитної політики банку в тісній взаємозалежності один з одним займається цілий ряд структурних підрозділів банку, а також органи управління банку, виходячи з фінансової стратегії кредитної організації, її цілей та спеціалізації розміщення ресурсів.

Третій етап: розроблення заходів для залучення додаткових ресурсів визначає формування інструментів залучення депозитних ресурсів (депозитні операції і умови по них), внутрішніх регламентів щодо реалізації депозитних операцій.

Вагомим інструментом на цій стадії є процентні ставки за депозитними операціями. Він може виступати в таких формах відповідно до критеріїв:

- від ступеня стабільності: фіксовані / плаваючі;
- облік інфляції і відрахування в резерви: реальні / номінальні;
- від ступеня захисту ресурсів та відсотків від знецінення: позитивні / негативні.

Слід відзначити, що моделі ціноутворення також відносяться до інструментів депозитної політики. До них відносять:

- 1) встановлення ціни по депозитах для проникнення на депозитний ринок, що означає пропозиція високих процентних ставок, тобто вище ринкового

рівня, або ж низьких тарифів комісійних зборів для залучення великої кількості клієнтів;

2) встановлення відсотків по депозитах, що залежать від мінімального залишку на депозитному рахунку, чи «умовне» ціноутворення, тобто таке, яке залежить від умов по дотриманню мінімального рівня депозиту;

3) ціноутворення, яке орієнтоване на залучення VIP-клієнтів, тобто клієнтів, які є з більш високими доходами;

4) ціноутворення, залежне від кількості якості послуг (багатофакторний спосіб ціноутворення), тобто клієнти, які користуються кількома послугами банку, отримують нижчі тарифи по обслуговуванню і більш високі процентні ставки по депозитах, що забезпечує закріплення за банком кращих клієнтів.

Четвертий етап: організація управління та контролю в процесі реалізації депозитних операцій. На даному етапі визначається логістика виконання контролю та управління в частині реалізації депозитної політики, визначається алгоритм взаємодії служб і підрозділів банку, межі відповідальності та дані оцінки ефективності.

Ресурси банківських установ складаються з власних та залучених коштів. Під власними ресурсами комерційного банку слід розуміти фонди, які утворюються банком для забезпечення фінансової стійкості, господарської та комерційної діяльності, а також прибутковості в результаті проведеної діяльності.

Найважливішим джерелом банківських пасивів є готівкові кошти на руках у населення. Заощадження населення утворюють окрему групу ресурсів банків. Головна умова осідання грошей у населення як заощаджень полягає в тому що, розпоряджаючись своїми надходженнями, громадяни можуть відтермінувати витрачання коштів на деякий час, відповідно до власних потреб.

Маса грошей, що належить населенню, поки не перетворилася з грошової форми в засоби особистого вжитку, залишається тимчасово в розпорядженні комерційного банку. Повернення таких коштів відбувається в міру того, як

громадяни використовують свої фінансові ресурси на покупку товарів і оплату послуг.

Класифікація ресурсів банку за джерелами виникнення:

1. Власний капітал:
 - статутний капітал;
 - резервний фонд;
 - спеціальні фонди;
 - нерозподілений прибуток;
 - субординований борг.
2. Зобов'язання:

1) залучені:

- депозитні (до запитання, термінові, на визначений термін);
- інші (кредиторська заборгованість);

2) запозичені:

- міжбанківські кредити;
- емісія довгострокових зобов'язань (облігації);
- ринок цінних паперів;
- запозичення фінансових небанківських організацій.

Паралельно з використанням грошових коштів одними громадянами створюються нові накопичення іншими. Очевидно, що загальна сума грошових засобів населення, якою можуть розпоряджатися комерційні банки як кредитним ресурсом, не тільки зменшується, а, систематично зростає.

Причинами залучення банками грошових коштів населення у вклади є:

1. Стабільний ресурс. Від характеру депозитів залежать види позичкових операцій, а відповідно і обсяг прибутку банку;
2. Комерційні банки можуть залучити достатньо ресурсів даного виду;
3. Відносно дешевий ресурс для банків в порівнянні з міжбанківськими позиками й іншими фінансовими інструментами.

4. Фізичні вкладивигідні для банків, тобто навіть по поточних вкладах населення спостерігається менша активність руху коштів, чим за коштами підприємств.

Тому, в таких умовах для банків є важливими не тільки операції із залучення коштів, а й їх розміщення. Від операцій із залучення грошових коштів залежить обсяг банківських ресурсів і, відповідно, масштаби діяльності банків. Прибуткове розміщення фінансових ресурсів буде сприяти підвищенню прибутковості та ліквідності банків, а також забезпечує їм економічну самостійність і стабільність.

Накопичення коштів, які постачають кредитну та інвестиційну діяльність комерційних банків, що пов'язана з рішенням подвійного завдання: зайти джерела ресурсів з мінімальною вартістю і забезпечити керовану стійкість балансу.

Таким чином, фундаментом діяльності та функціонування банку як фінансового посередника є його ресурсний потенціал, який об'єктивно сприймається фінансовою системою та економікою в цілому. Тобто, можна сказати, що необхідним активною складовою частиною банківської діяльності є ресурсна база банку і фактори, які її визначають. При здійсненні своєї діяльності банки повинні мати в своєму розпорядженні фінансові ресурси, які відіграють основоположну роль в процесі їх створення і функціонування.

З метою результативного проведення депозитної політики банку доцільно розробляти відповідний стратегічний план, головним призначенням якого є планування депозитних послуг у встановленні граничних розмірів депозитної бази, її місця в ресурсному потенціалі банку та засобах його реалізації щодо цивільних ринків та клієнтів, обсягів, структури депозитів юридичних і фізичних осіб, форм та пріоритетів депозитної діяльності.

При формуванні стратегії комерційного банку на ринку депозитних послуг слід враховувати такі принципи:

- максимізація прибутку;
- забезпечення стійкості ресурсної бази та рівня ліквідності;

– гнучкість асортиментної та цільової політики й адаптацію окремих параметрів збуту до мимого клієнтів.

Різноманітність депозитних операцій є вагомим складовим елементом стратегії комерційного банку в управлінні активами та пасивами, адже сприяє формуванню коштів для проведення активних операцій з метою отримання максимального прибутку. Тобто можна стверджувати, що банківський прибуток починає утворюватись на етапі реалізації депозитної політики комерційного банку.

Таким чином, виявлено, що депозитна діяльність банків в першу чергу пов'язана із забезпеченням стабільної ресурсної бази на вигідних для банків умовах та захисту інтересів вкладників та кредиторів.

Головними перевагами банківських депозитів є фіксований відсоток та надійність збереження вкладів, адже банківська діяльність жорстко регулюється законодавством: банки мають фонд гарантування вкладів фізичних осіб, що дає ще більшу впевненість населенню при вкладанні коштів.

З точки зору ризику деякі альтернативи депозитам є більш ризикованими, ніж депозити, але й прибутки прямо пропорційні ризикам неповернення коштів. Усе це призводить до виникнення жорсткої конкурентної боротьби за потенціальні фінансові ресурси не тільки між банківськими фінансовими установами, а й серед інших фінансових інститутів. За таких обставин прогноз, який можна зробити, для банківської системи невтішний – населення буде обирати альтернативні види вкладень, які хоч і не завжди приводять до високих прибутків, але дають інші переваги у разі їх використання.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

2.1. Оцінка депозитної політики банку

Ринок депозитних ресурсів постійно змінюється. Це спричинено різноманітними обставинами, насамперед, зміни в законодавстві, в депозитній політиці окремих банків, коливання облікових ставок НБУ тощо. Тому аналіз діяльності банку у сфері депозитних операцій є необхідним для вибору напрямів його стратегічного розвитку.

Аналіз депозитної політики банку здійснюють з метою визначення раціональності формування ресурсної бази банку та шляхів її оптимізації за двома основними критеріями: зниження середньої вартості ресурсів банку та підвищення її стабільності та надійності банку загалом. Аналіз депозитної політики комерційного банку дозволяє оцінити фінансовий стан банку, недоліки депозитної політики та визначити перспективи вдосконалення механізму її реалізації. Насамперед результатом даного аналізу є коригування ресурсної бази та структури депозитного портфеля. Ефективність депозитної діяльності банку визначається шляхом оцінки динаміки обсягу депозитів, процентних ставок за вкладами, структури депозитів за сегментами та оцінки показників ефективності депозитної діяльності.

Основними чинниками зростання обсягів вітчизняного депозитного ринку є збільшення грошових доходів юридичних та фізичних осіб, які є основою формування депозитного портфелю банку, саме тому зростання їх обсягу дає більше можливостей для розширення активних операцій банку в майбутньому для вдосконалення депозитної політики.

Джерелами формування депозитних ресурсів банку є тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб: кошти населення, підприємств та організацій, залучені у формі вкладів, та інші кошти клієнтів на поточних та

інших рахунках банківських установ. Для цієї мети банки відкривають для них поточні та строкові рахунки. Важливими визначальними чинниками, що впливають на рішення розміщувати ресурси в тому чи іншому банку, є процентна ставка по вкладах, спектр депозитних продуктів та якість обслуговування клієнтів. Процентні ставки, широкий спектр депозитних продуктів, високий рівень сервісу загалом позитивно впливають на вибір клієнтом банківської установи.

Виходячи з цього, депозитна політика АТ «Ощадбанк» є важливою складовою частиною стратегії банку з управління активами та пасивами, оскільки сприяє формуванню коштів для проведення активних операцій.

Впродовж останніх років аж до вересня 2022 року АТ «Ощадбанк» поступово знижував процентні ставки за вкладами у національній та іноземній валюті. Відсоткова ставка за депозитами для фізичних осіб залежить від виду депозитного вкладу, терміну, валюти та коливається у межах від 7,5% до 9,25% - для вкладів у національній валюті, від 0,5% до 1,5% - для вкладів у іноземній валюті. Тому, проаналізувавши рейтинг банків України за депозитами фізичних осіб, слід відмітити, що АТ «Ощадбанк» займає достатньо низьке місце в порівнянні максимальних депозитних ставок.

Проте, у поточному році вкладники віддають перевагу засобам на депозитах короткострокового характеру терміном на 90 днів. Оскільки, банк є системно важливим за класифікацією НБУ, знаходиться під опікою держави, яка в будь-який момент зможе фінансово підтримати, тому рівень їх є достатнім. Державний статус АТ «Ощадбанк» та державні гарантії щодо збереження коштів є одним із факторів, який впливає на зростання депозитної бази банку[41].

Розглянемо стан депозитного портфеля АТ «Державний Ощадний банк України». Банк пропонує своїм клієнтам як строкові депозити (терміном до одного року із можливістю пролонгації), так і депозити на вимогу (терміном до одного року) у національній та іноземній валютах. Відсоткова ставка за

депозитами для юридичних осіб установлюється індивідуально залежно від суми вкладу та терміну зберігання коштів на депозитному рахунку.

Як свідчать дані таблиці 2.1, лєвова частка депозитів АТ «Ощадбанк» – це депозити фізичних осіб, тільки у 2019 році значення депозитів юридичних осіб (47,1%) наближається до значення депозитів фізичних осіб (52,9%). У всі інші роки досліджень значення депозитів фізичних осіб суттєво переважає. Також дані таблиці свідчать про те, що у 2020 році обсяг депозитів (186165,5млн.грн.) значно скоротився порівняно з 2019 роком (202143,0млн.грн.). Це можна пояснити невизначеністю для клієнтів від запровадження карантинних обмежень та розгортання кризичерезкоронавірус, а також тим, що протягом 2020 року процентні ставки за депозитами у всіх валютах знижувалися декілька разів.

Таблиця 2.1. Структура обсягів депозитів АТ «Державний Ощадний банк України» у 2017–2021 рр, млн грн

№ з/п	Показники	Роки				
		2017	2018	2019	2020	2021
1.	Усього депозитів	150151,2	154016,5	202143,0	186165,5	188907,3
2.	Кошти фізичних осіб	87492,6	95557,4	106906,9	125359,5	120048,2
3.	Кошти юридичних осіб	62658,6	58459,1	95236,1	60806,0	68859,1
4.	Питома вага коштів фізичних осіб, %	58,3	62,0	52,9	67,3	63,5
5.	Питома вага коштів юридичних осіб, %	41,7	38,0	47,1	32,7	36,5

*Примітка. Розраховано автором на основі джерел: [42], [43], [44], [45], [46].

Великого значення у процесі аналізу депозитної політики набуває дослідження структури депозитних коштів (таблиця 2.1), яка не лише показує ступінь стійкості ресурсної бази банку, а й дає змогу спрогнозувати потребу в ліквідних коштах для погашення зобов'язань за депозитами, отриманими кредитами. Клієнтські кошти, на обсяг яких припадає основна частина залучених ресурсів, є базисом для підтримки надійності банку.

У таблиці 2.2 проведено аналіз динаміки депозитних вкладів фізичних та юридичних осіб АТ «Ощадбанк» за період із 2017 по 2021 р.

Таблиця 2.2. Динаміка росту депозитного портфеля АТ «Державний Ощадний банк України» у 2017–2021 рр.

№ з/п	Вид депозиту	Темп росту				
		2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2021/2017
1.	Усього депозитів	102,6%	131,3%	92,1%	101,5%	125,8%
2.	Кошти фізичних осіб	109,2%	111,8%	117,3%	95,8%	137,2%
3.	Кошти юридичних осіб	93,3%	162,9%	63,8%	113,2%	105,1%

*Примітка. Розраховано автором на основі джерел: [42], [43], [44], [45], [46].

Розглядаючи динаміку депозитного портфеля АТ «Ощадбанк» у розрізі суб'єктів депозитних операцій у 2017–2021 рр., спостерігаємо таку тенденцію: темп приросту депозитів фізичних осіб у 2021 р. порівняно з 2017 р. становив 137,2%, темп приросту депозитів юридичних осіб – 105,1% відповідно, загальний обсяг депозитів протягом 2017–2021 рр. збільшився на 125,8%. Обсяг депозитів юридичних осіб мав тенденцію до скорочення у 2020–2021 роках [42-46].

Із проведеного дослідження видно, що за суб'єктами залучення грошових ресурсів депозити фізичних осіб перевищують вклади юридичних осіб. Це дає змогу зробити висновок, що кошти населення є основною і джерелом формування депозитного портфеля АТ «Ощадбанк».

Тенденція збільшення коштів клієнтів зумовлена зменшенням впливу наслідків економічної кризи, підвищенням дохідності населення та послідовним поверненням довіри громадян до банківської системи. Слід зауважити, що подібне зростання депозитів на фоні відсутності активного кредитування банком скорочує його чистий процентний дохід.

Наступним кроком аналізу депозитної політики АТ «Ощадбанк» є аналіз депозитів за ознакою строковості використання депозитних коштів (таблиця 2.3). Цей аналіз включає у себе дослідження динаміки

обсягу депозитів, що характеризують їх зміну протягом аналізованого періоду, а також визначення їхньої частки у загальному обсязі депозитного портфеля. Зростання частки строкових депозитів (незважаючи на те що це дорожчий ресурс) позитивно впливає на кредитний потенціал, ліквідність балансу та сприяє стійкості й надійності ресурсної бази.

Таблиця 2.3. Динаміка обсягу депозитних операцій за ознакою терміну використання коштів АТ «Державний Ощадний банк України» у 2017–2021 рр, млн грн

№ з/п	Показники	Роки				
		2017	2018	2019	2020	2021
1.	Кошти до запитання	82039,0	67114,5	109372,4	84401,2	102320,3
2.	Питома вага, %	54,6	43,6	54,1	45,3	54,2
3.	Строкові кошти	68112,2	86901,9	92770,6	101764,3	86587,0
4.	Питома вага, %	45,4	56,4	45,9	54,7	45,8
5.	Усього депозитів фіз. осіб	150151,2	154016,5	202143,0	186165,5	188907,3

*Примітка. Розраховано автором на основі джерел: [42], [43], [44], [45], [46].

Як видно з таблиці 2.3, за період 2017–2021 рр. динамічно зріс обсяг строкових депозитів (темп приросту – 127,1%), трохи більший приріст спостерігається для коштів до запитання – 124,7%. Щодо структури депозитного портфеля за ознакою строковості депозитів, то спостерігаємо таке: у 2018 та у 2020 роках більша частка припадає саме на строкові депозити, у 2017, у 2019 та 2021 рр. ситуація протилежна – більшу частку займають кошти до запитання.

Тому, таке співвідношення між строковими депозитами та депозитами до запитання є свідченням зниження стабільності ресурсної бази, оскільки оптимальна частка коштів до запитання становить 30%, тоді як для АТ «Ощадбанк» вона коливається від 43,6% до 54,6%. До того ж, якщо порівнювати обсяги депозитних коштів у 2017 та 2021 рр., то спостерігається збільшення коштів населення на строкових вкладах та рахунках до запитання на 18474,8 млн грн та 20 281,3 млн грн відповідно.

Протягом аналізованого періоду загальний об'єм пасивів банку збільшився на 38 756 млн. грн., проте спостерігалось і зменшення даного обсягу. Аналіз динаміки та структури пасивів АТ «Ощадбанк» за період з 1.01.2017 р. по 30.09.2021 р. показав, що за 2021 рік загальний обсяг пасивів банку збільшився на 38 756,1млн. грн. або на 125,8% в порівнянні з 2017 роком.

Аналіз динаміки та структури власного капіталу та зобов'язань АТ«Ощадбанк» за період з 1.01.2017 р. по 30.09.2021р. показав, що за 2021 рік загальний обсяг власного капіталу зменшився на 276 110 тис. грн. або на 1,3%, а загальний обсяг зобов'язань зменшився на 1592 630 тис. грн. або на 0,8%. На 30.09.2021р. загальна сума по рахунках клієнтів становила 188907,3млн. грн. [10].

В загальному, за аналізований період відбулися лише позитивні зміни в АТ«Ощадбанк», в основному така зміна відбулася за рахунок суттєвого збільшення залучених коштів клієнтів банку, як юридичних так і фізичних осіб.

Оскільки за рахунок короткострокових джерел банк не може здійснювати довгострокові кредитні вкладення, то це свідчить про низькі темпи економічного зростання, оскільки в країні немає достатньої кількості довгострокових ресурсів для кредитування економіки.

Натепер до основних проблем, що спричиняють дефіцит довгострокових депозитів АТ«Ощадбанк», слід віднести: низький рівень довіри до банків, недостатній рівень розвитку небанківських фінансово-кредитних інститутів і фондового ринку, високі кредитні ризик тощо. Проте, на нашу думку, у банківському секторі необхідно створювати умови для повноцінної реалізації банками функції трансформації короткострокових ресурсів у довгострокові, оскільки функції банку, як фінансового посередника не обмежуються залученням довгострокових ресурсів для видачі довгострокових кредитів. Головною причиною неможливості

повноцінної трансформації ресурсів по термінах в Україні це - особливості системи управління ліквідністю банків.

Оцінка особливостей управління депозитної політики АТ «Ощадбанк» як одного з надійних банків України показала, що депозитна база є стабільною та оптимальною, проте перспективним є подальше нарощення частки строкових коштів, що забезпечить збільшення ліквідності та розширить кредитно-інвестиційні можливості банківської установи.

При цьому, найбільш дешевими ресурсами банку є рахунки на вимогу, які сьогодні становлять основну частку залучених ресурсів. Однак власники таких рахунків мають можливість у будь-який час вилучити свої кошти, що може негативно вплинути на платоспроможність банківської установи, тому пошук оптимального співвідношення строкових депозитів та вкладів на вимогу, надання різноманітних супутніх послуг, які можуть стимулювати наявних та потенційних клієнтів вкладати грошові кошти в банк, є основними напрямками оптимізації депозитної політики.

Аналізуючи депозитні продукти АТ «Ощадбанк» за ознакою строковості використання депозитних коштів, спостерігаємо нестійку ситуацію – частка строкових депозитів коливається впродовж 2017-2021 років. Частка рахунків до запитання перевищує оптимальний рівень – 30%, а інколи перевищує навіть обсяг строкових депозитів. Таке співвідношення між депозитами до запитання і строковими депозитами є свідченням зниження стабільності ресурсної бази. Рахунки на вимогу є найбільш дешевими ресурсами комерційних банків, які в АТ «Ощадбанк» протягом аналізованого періоду подекуди займали понад 50% у структурі депозитного портфеля. Але власники таких рахунків мають можливість у будь-який час вилучити всі свої кошти, що може негативно вплинути на платоспроможність банківських установ. Тому пошук оптимального співвідношення строкових депозитів та вкладів на вимогу, оптимальних процентних ставок за всіма видами вкладів, надання різноманітних супутніх послуг, які можуть стимулювати наявних та потенціальних клієнтів вкладати

грошові кошти в банки, є основними напрямками подальших досліджень у сфері депозитування.

Тому ефективна депозитна діяльність АТ «Ощадбанку» на ринку фінансових послуг має максимально задовольнити потреби клієнтів. Це може бути зроблено під час розроблення та впровадження нових або змінених депозитних продуктів, удосконалення обслуговування.

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що управління депозитною політикою АТ «Ощадбанк» орієнтоване на короткостроковий період, через що використання залучених коштів для здійснення довгострокового кредитування реального сектору економіки неможливе або супроводжується значною кількістю ризиків. Враховуючи усі чинники сучасного розвитку вітчизняної банківської системи, є проблема залучення довгострокових пасивів, які б стали підґрунтям для активізації кредитно-інвестиційної діяльності.

2.2. Місцедепозитів в ресурсній базі банку

Фактичність достатнього обсягу грошових ресурсів банку, які включають у себе власні кошти і кошти, залучені від інших фізичних та юридичних осіб, — необхідна умова ефективної кредитної діяльності банку. Від величини та структури основ формування кредитних ресурсів банків залежить їх фінансова стійкість, надійність, що, в свою чергу, є важливим фактором стабільного розвитку банківської системи в цілому.

Депозити є одним з основних джерел формування ресурсного потенціалу. На сучасному етапі розвитку економіки перед банківськими установами постає проблема залучення коштів населення, що є викликана значним відтоком коштів фізичних осіб з банківських рахунків внаслідок падіння довіри до банківської системи України в період кризи.

Переважна частина ресурсів комерційних банків формується за рахунок залучених та позикових коштів, а не власних. Можливості комерційних банків у залученні коштів регулює Національний банк України. Так, згідно з рівнем платоспроможності банку, нормативне значення якого встановлює НБУ, залученні та позикові коштині повинні перевищувати розмір власного капіталу більше ніж у 12 разів [1]. Банківські установи залучають вільні грошові кошти юридичних та фізичних осіб шляхом виконання депозитних операцій, з допомогою яких застосовують різні види банківських рахунків.

У Законі України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» зазначено, що вклад (депозит) — кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які відповідно до законодавства України розміщені вкладником на договірних засадах на конкретний строк зберігання або без зазначення такого строку на іменних рахунках у банку — учаснику або тимчасовому учаснику Фонду гарантування вкладів фізичних осіб чи залучені таким банком у формі випуску (емісії) іменних ощадних (депозитних) сертифікатів і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

З метою планування, обліку та аналізу депозитної політики банку, депозити класифікуються за багатьма ознаками. В сучасній економічній літературі наводиться достатньо багато спроб класифікації банківських депозитів, що відрізняються між собою за обсягом інформації, яка надається та деталізації, які розкривають загальні ознаки цього поняття або мають певну спрямованість. У деяких літературних джерелах є розбіжності чи протиріччя щодо класифікації за тією чи якоюсь іншою ознакою. Види депозитних рахунків, які використовують у практиці сучасні банки, є дуже різноманітними, а в результаті появи банківських новацій цих продуктів та багатоманітних фінансових нововведень їх кількість протягом останніх років виросла. Таке явище можна пояснити тим, що всі без винятку банки намагаються максимально задовольнити попит будь-яких груп клієнтів на

депозитні послуги та залучити їхні заощадження і тимчасово вільні грошові кошти на депозитні рахунки.

Класифікація банківських депозитів повинна визначати відповідні підходи до методів оцінки та аналізу депозитів для прийняття відповідних управлінських рішень щодо виконання цих операцій, а також ступінь відповідальності за реалізацію отриманих результатів.

Ще однією із цілей класифікації депозитів банків є надання власнику депозитного рахунку — фізичній чи юридичній особі якнайповнішої інформації з питань зберігання, виплати та отримання процентів за депозитом. Так, наприклад, можна виділити такі види трансакційних депозитів [4]:

- строкові вклади на рахунки з автоматичним перерахуванням коштів на поточні рахунки;

- ноу - рахунки з випискою наказів про вилучення коштів;

- дольові рахунки з випискою переказних векселів.

Класифікація депозитів може бути визначена за різними ознаками. Депозити розрізняють залежно від терміну, умов внеску та вилучення коштів, сплати процентів, можливістю отримання пільг за активними операціями з банком тощо.

У банківській практиці клієнтам пропонують різноманітні види депозитів: депозити з поповненням, які можуть передбачати збільшення суми депозиту в термін його зберігання в банку; депозити з пролонгацією, які передбачають продовження строку депозиту; депозити з попереднім повідомленням про вилучення, кошти з яких повертаються лише після попереднього повідомлення власника депозитного рахунку у письмовій формі [6].

Цікавим депозитним продуктом, який пропонується банками України для фізичних та юридичних осіб є депозитна лінія, при якій сума, строки та процентна ставка при розміщенні конкретних траншів обумовлюються додатково.

Ще одним із найрозповсюдженіших видів банківських депозитів є ощадні депозити. Такі депозити, як правило, розміщуються в банках фізичними особами на тривалі строки. Ощадні депозити — це не чекові вклади, що приносять проценти, які можна терміново вилучати. Основним пріоритетом для власника такого депозиту є заощадження й накопичення коштів та отримання з ними доходів у вигляді сплачених банком процентів.

Проблема формування депозитних ресурсів є дуже важливою в умовах становлення та розвитку банківської системи в Україні, розв'язання якої потребує перегляду чинного механізму депозитної політики для всіх банків без винятку (та його складових — форм і методів), побудови депозитних відносин між банками і клієнтами (суб'єктами господарювання та фізичними особами) відповідно до вимог ринкової економіки, соціально-економічних і політичних цілей розвитку суспільства та сучасної банківської практики.

Слід відзначити, що АТ «Ощадбанк» посідає 2 місце в рейтингу комерційних банків, що функціонують на території України за показником обсягу депозитів фізичних осіб (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. ТОП-10 рейтингу найбільших банків: депозити фізичних осіб станом на 30.09.2021 року, тис. грн

№ з/п	Банк	Депозити фізичних осіб
1	Приватбанк	248751628
2	Ощадбанк	188907331
3	Альфа-Банк	46657887
4	Райффайзен Банк	44000836
5	Укрсиббанк	33412400
6	ПУМБ	32019501
7	Універсал Банк	30410998
8	Укргазбанк	28050919
9	Укрексімбанк	26662702
10	ОТП Банк	22410947

* Джерело: складено автором за матеріалами [29].

Разом із тим банки, що акумулюють депозитні ресурси, можуть виконувати роль учасника депозитного процесу з іншої сторони, розміщуючи

кошти на депозити в інших банках та шляхом купівлі депозитних сертифікатів у Національного банку України. Таким чином, у сучасних економічних умовах депозити виконують різноманітні функції, на основі яких формується характер відносин між банками та їх клієнтами з приводу здійснення депозитних операцій.

Для того, щоб показати місце депозитів у ресурсній базі АТ «Ощадбанк» доцільно проаналізувати динаміку (Додаток А) та структуру (Додаток Б) його пасивів за період 2017-2021 роки.

Загальний обсяг пасивів АТ «Ощадбанк», наведений у таблиці А.1. Додатку А та таблиці Б.1. Додатку Б, показав, що за аналізований період (2017-2021 роки) темп приросту загального обсягу пасивів незначний. Але, відбулося зростання обсягу зобов'язань, зокрема коштів клієнтів, а даний показник складає найбільшу частку в загальному обсязі пасивів банку (від 64,2 % в 2017 році до 81,5 % в 2021 році).

При здійсненні депозитної діяльності між банком і клієнтами з моменту відкриття депозитних рахунків виникають певні взаємовідносини, які перестають діяти лише після закриття рахунку, тобто весь термін дії договору. Взаємовідносини між банком та клієнтами носять добровільний і цільовий характер, не обмежуються сумами та кількістю рахунків у банку. Такі відносини обумовлюються, як правило, в депозитній угоді [48].

Таким чином, відносини, що виникають між банками та їхніми контрагентами з приводу депозитної діяльності, слід розглядати як динамічну, складну економічну категорію, характер якої змінюється під впливом дії суб'єктивних і об'єктивних чинників, а саме: фінансової політики держави, нормативно-законодавчої бази, економічної та політичної ситуації у країні, розвитку фінансово-кредитної інфраструктури, фінансового стану контрагентів, які користуються депозитними послугами банку тощо.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

3.1. Напрямооптимізації депозитної політики банку

Загальновідомо, що найважливішим джерелом банківських ресурсів є вклади населення. Кожен комерційний банк повинен розробляти власну політику у відносинах зі своїми клієнтами, в тому числі з приватними вкладниками.

Одним з найважливіших факторів гідної конкурентноспроможної позиції на банківському ринку є саме політика банку щодо вкладів фізичних осіб. На нашу думку, громадяни України, незважаючи на все, що відбувається з їх фінансовим благополуччям, незважаючи на політику зниження ставок (зокрема за валютними депозитами), несуть гроші в банки.

Залучення коштів від роздрібних вкладників залишається найбільш зростаючим сегментом бізнесу комерційних банків. Звичайно, обсяги залучених коштів населення будуть визначатися такими факторами, як реальні доходи громадян та їх ощадна поведінка. Комерційні банки залишаються для громадян основним фінансовим інститутом, де вони розміщують грошові кошти.

Незважаючи на те, що останні роки лишаються ліцензії в основному дрібні і середні банки. Але відкликання ліцензії не викликає серйозного занепокоєння у вкладників, оскільки практика роботи системи обов'язкового страхування вкладів довела, що система функціонує стабільно.

На обсяги залучення вкладів населення істотно впливає рівень облікової ставки Національного банку України. Різде зростання ставки провокує автоматичне зростання ставок по кредитах банків, а також заохочує банки менше кредитувати і залучати ще більше коштів у клієнтів - і погашати борги.

Крім роздрібних вкладників, банки, звичайно, не мають забувати і про те, як утримати своїх корпоративних клієнтів та залучити до обслуговування нові фірми і організації.

Основною сутністю нового етапу у розвитку банківської сфери повинно бути підвищення якості банківської діяльності, що включає розширення асортименту банківських продуктів і послуг та вдосконалення прийомів їх надання, забезпечення довгострокової ефективності і стійкості бізнесу кредитних організацій, що тим самим збільшує ресурсну базу банків. Все більш активно мають використовуватися досягнення новітніх інформаційних технологій, що є основою модернізації банківської діяльності. Отримає додатковий імпульс процес консолідації в банківській сфері, що базується на економічних зацікавленостях учасників ринку.

Діяльність комерційних банків, що спрямована на залучення вкладників, провадиться з урахуванням штатних, інформаційних і фінансових можливостей кредитної організації, а також у відповідності з клієнтською, в тому числі депозитною політикою. Деколи набагато важче банку утримати «старого» клієнта, ніж залучити нового. Але необхідно поєднувати і те, і інше, не дивлячись на різницю у вартості і трудовитрат на ці процеси. Якщо не залучати нових вкладників, банк може втратити і прибуток, і власну репутацію. Вистояти у складних макроекономічних умовах і витримати конкурентну боротьбу будь-кому банку може дозволити ретельне опрацювання його депозитної політики. Запропоновані шляхи вирішення проблем, пов'язаних з формуванням ресурсної бази та здійсненням депозитної політики, допоможуть банку підвищити ефективність своєї діяльності.

Внаслідок скорочення обсягів депозитів як національній, так і в іноземній валюті депозитна база банків і сьогодні залишається нестабільною. Ще однією з причин цього, окрім попередньо окреслених є недоліки в депозитній політиці, що проводять самі банки. З метою підтримки власної конкурентоспроможності банківські установи мають

пропонувати своїм клієнтам нові депозитні продукти, застосовувати різноманітні фінансові інструменти з метою розширення своєї діяльності та підвищення відповідальності банків з приводу забезпечення своєчасного повернення депозитних коштів і захисту економічних інтересів клієнтів.

Для створення привабливіших умов для збільшення обсягів залучення депозитів у банківську систему України та нормалізації функціонування банківських установ, першочерговими є наступні кроки:

1) Відміна обмежень щодо обсягів готівкових коштів, які можуть отримувати клієнти зі своїх валютних рахунків в банківських установах, оскільки це притримує відкриття нових валютних депозитів та залучення валютних коштів банками України в умовах їх сильного дефіциту. Такі кроки були озвучені Президентом і Головою Національного банку України, однак їх запровадження в практику не здійснено.

2) Тимчасове призупинення норми законодавства щодо оподаткування доходів за банківськими вкладками, оскільки це сприяє відтоку депозитів із системи та створює додатковий тиск на ліквідність як окремих банків, так і всієї банківської системи. На даний момент ми можемо бачити фактично ситуацію коли було збільшено оподаткування депозитів до 18%, а також введено додатковий військовий збір у розмірі 1,5%. Сумарно це дає нам 19,5 %.

3) Збільшення рівня капіталізації українських комерційних банків, у т.ч. і збільшення капіталу державних банківських установ, а також зростання вимог до мінімального розміру статутного капіталу.

4) Застосування банками України виваженої депозитної політики, направленої на стабілізацію депозитного портфеля, у т.ч. і за рахунок впровадження нових депозитних продуктів та послуг.

Позитивною є практика банків, які розробили конвертаційні депозитні продукти. Деякі банки також вводять акційні депозитні продукти, які передбачають підвищені депозитні ставки, а деякі обіцяють клієнтам, що податки з їхніх депозитів будуть оплачувати саме вони, а не клієнти. Крім

того, сучасні банки повинні реалізовувати гнучку депозитну політику, в тому числі пропонувати клієнтам різноманітні акційні депозитні продукти. Деякі банки вже сьогодні пропонують клієнтам – фізичним особам стати учасниками різних депозитних акцій.

Для банку тенденції по зниженню обсягу внесків населення і депозитів підприємств та організацій ММСБ є найбільш гострою проблемою, що змушує його переглядати свою депозитну політику.

Для залучення коштів у вклади і депозити фізичних і юридичних осіб та поліпшенню ресурсної бази можна використовувати наступні шляхи:

- підвищення привабливості вкладів шляхом збільшення процентних ставок;

- розроблення системи стимулів, привабливих для потенційних клієнтів.

Наприклад, знижка при відвідуванні різних магазинів або туристичних фірм, але за умови оплати послуг з коштів, які знаходяться на вкладі не менше хоча б одного повного терміну зберігання;

- впровадження депозиту, який є досить вигідним варіантом для значної частини населення і підприємств, які прагнуть вигідно інвестувати власні кошти без надмірного ризику. За таким депозитом банки також гарантують стовідсоткову гарантію повернення коштів та без втрати процентів до закінчення дії договору;

- анкетування клієнтів з метою визначення їх бажань та мотивації при виборі банку;

- індивідуальний пакет послуг для VIP-клієнтів (з умовами заохочення клієнтів до автоматичного продовження депозиту на новий строк);

- реклама банківських послуг з метою притягнення потенційних клієнтів шляхом довіри до банку, наголошуючи увагу на надійність банку, конкурентні переваги, зручність обслуговування;

- підняття якості послуг, удосконалення технологій обслуговування для досягнення максимальної зручності для клієнтів;
- створення служби реклами по телефону для швидкості та зручності отримання необхідної інформації.

Етапом вдосконалення може бути розробка рекламної політики. Адже рекламна політика є ефективним і дієвим інструментом формування клієнтської бази. Для того щоб кожна конкурентна перевага банку, кожен новий продукт, пропонований до продажу, були відомі, зрозумілі і легко порівняти, необхідно створити службу телемаркетингу – реклами банківських вкладів по телефону.

Способи залучення вкладників у банки:

- 1) використання реклами (реклама повинна бути яскравою і щоб запам'ятовувалася, підкреслювати вигідність та переваги умов для вкладників. Найбільш привабливою є реклама на телебаченні, радіо, Інтернеті. Дуже ефективними виявляються презентації банківських послуг на підприємствах та організаціях попередньої домовленості з їх керівництвом);
- 2) особливі взаємовідносини з постійними клієнтами (привітання постійних клієнтів зі святами, наприклад, розсилка привітальних смс, сувеніри до свят з логотипом банку, сертифікати на купівлю товарів від організацій -партнерів та ін.);
- 3) рекламні акції (використання всіляких акцій для вкладників: підвищення відсотків за вкладами до свят та пам'ятних дат, вручення подарунків постійним клієнтам з символікою банку (ручка, блокнот, кухоль з логотипом банку тощо);
- 4) розширення продуктової лінійки (пропозиція максимально широкого діапазону вкладів з різними умовами).

Отже, сучасна ситуація змушує банки впроваджувати нові інструменти для залучення депозитних коштів, зокрема так звані програми лояльності та акційні надбавки причому як до діючих, так і до нових вкладів.

Таким чином доходимо висновку, що життєздатність української банківської системи безпосередньо пов'язане з удосконаленням депозитної політики банків. Гнучка депозитна політика банків є необхідною умовою забезпечення стабільного і ефективного розвитку депозитного ринку України, фінансової стійкості банківської системи загалом. Тому, проведення запропонованих заходів призведе до збільшення стабільних депозитів у банку, що говорить про підвищення стабільності ресурсної бази банку і, отже, про підвищення ефективності депозитної політики.

3.2. Прогнозування впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на депозитну політику банку

Як було визначено у попередніх підрозділах, депозитна політика банку залежить від впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Для аналізу впливу клієнтського капіталу банку на його доходи доцільно використовувати економіко-математичні методи моделювання взаємозв'язків, оскільки «сучасна економічна діяльність господарюючих суб'єктів неможлива без оцінки зв'язків між різними чинниками та результативними показниками».

Найбільш ефективним з точки зору вирішення завдань моделювання зв'язків у соціально-економічній сфері є метод кореляційно-регресійного аналізу [49, с. 4]. Метод дозволяє побудувати рівняння регресії, здійснити статистичне оцінювання тісноти зв'язку між результативною і факторними ознаками, дати економічну інтерпретацію отриманих результатів.

Для вирішення завдань дослідження і побудови багатфакторної кореляційно-регресійної моделі як результативного показника обрано суму загальних доходів банківської установи за рік (Y), тис. грн. Незалежними факторними ознаками виступили:

- кількість активних платіжних карток банківської установи (X1), одиниць;
- кількість діючих банківських автоматів (X2), одиниць;
- кількість діючих платіжних терміналів банківської установи (X3), одиниць;
- сума залучених депозитів клієнтів банківської установи (X4), млн грн;
- сума виданих кредитів клієнтам (фізичним та юридичним особам) банківської установи (X5), млн грн.

При цьому перші три ознаки факторних показників є показниками цифровізації банківської діяльності та впровадження сучасних технологій у діяльність банківських установ; четвертий та п'ятий факторні ознаки є показниками кількісного збільшення клієнтської бази банку.

Побудову регресійної моделі здійснено на основі просторової інформації, для чого використано дані Національного банку України для АТ «Ощадбанк» станом на 01.01.2020 р. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. Вихідні дані для кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів клієнтського капіталу на формування банківських доходів

Банківська установа	Результативний показник Y	Факторні показники				
		X1	X2	X3	X4	X5
АТ «Ощадбанк»	7663155	8433788	2288	25349	198809	65168

*Джерело: складено автором за матеріалами[29].

Реалізація кореляційно-регресійного аналізу здійснювалася в редакторі MS Excel за таким алгоритмом.

На першому етапі для встановлення тісноти зв'язку міжрезультативним показником та всіма відібраними в ході теоретичного аналізу факторами за допомогою інструменту аналізу «Кореляція» попередньо визначено

коефіцієнти парної кореляції. Результати показали наявність тісного зв'язку між усіма факторними ознаками та результативним показником.

На другому етапі шляхом застосування інструменту аналізу «Регресія» побудовано попередню регресійну модель і здійснено оцінку рівня значущості факторів за t-критерієм Стьюдента. Модель виявилася в цілому значущою, однак, базуючись на отриманих критеріях Стьюдента та спираючись на попередні теоретичні обґрунтування, з неї було виключено два фактори: загальна кількість банкоматів банківської установи і кількість платіжних терміналів.

На третьому, заключному, етапі здійснено побудову регресійної моделі без виключених незначущих факторів. Результати наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2. Результати кореляційно-регресійного аналізу доходів банківської установи

Регресійна статистика				
Множинний R	0,98091099			
R-квадрат	0,96218637			
Нормований R-квадрат	0,95273296			
Стандартна помилка	1716691,31			
Дисперсійний аналіз				
Регресія	df	SS	F	Значущість F
	3	8,99863E+14	101,781952	8,43315E-09
Залишок	12	3,53643E+13	2,947E+12	-
Усього	15	9,35227E+14	-	-
	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення
Y-перетин	1059972,88	758029,8235	1,39832609	0,18732282
Змінна X 1	1,23908643	0,123247638	10,0536322	3,3801E-07
Змінна X 4	-63,653676	22,4297028	-2,8379189	0,01495436
Змінна X 5	164,356704	50,12691913	3,27881121	0,00659464

*Джерело: отримано автором на основі MS Excel за матеріалами [29].

Отже, регресійна модель, що відображає залежність доходів банку від найбільш значущих факторів, має вигляд:

$$Y = 1059972,88 + 1,239X1 - 63,654X4 + 164,357X5 \quad (3.1)$$

Критерій Фішера F та його рівень значущості свідчать про те, що побудована модель у цілому є адекватною (встановлений рівень значущості склав 0,05). Множинний коефіцієнт детермінації R^2 має високе значення і показує, що 96,2% загальної варіації доходів банків обумовлено включеними факторами, і лише 3,8% пояснюється впливом інших, не врахованих у моделі, факторів. Тобто модель у цілому є достатньо точною.

Оскільки значення коефіцієнта кореляції R наближається до 1, то модель відображає тісний зв'язок між досліджуваним результативним показником і факторами, що до неї увійшли. Значення t -статистики Стьюдента кожного з факторів та рівень значущості показали істотність їх у моделі.

Таким чином, отримана модель цілком придатна для практичного використання, і можна дати її економічну інтерпретацію. При цьому слід звернути увагу на те, що згідно з побудованою моделлю між результативним показником та першим і п'ятим факторами існує прямий зв'язок, що є очевидним, а обернений зв'язок між доходами банків та обсягом залучених депозитів можна пояснити тим, що із зростанням обсягів залучених коштів банків відповідно збільшується витратна частина банківської діяльності. Модель показала, що додаткове залучення депозитів на 1 тис. грн призводить до зменшення доходів банку в середньому на 63,65 грн, а зростання виданих кредитів на 1 тис грн збільшує доходи банку в середньому на 164,36 грн, тоді, як збільшення загальної кількості активних платіжних карток в обігу на 1 шт. приводить до зростання доходів банківської установи в середньому на 1239 грн.

Далі з метою встановлення, які з факторів здійснюють найбільший вплив на загальні доходи банків доцільно визначити коефіцієнти еластичності за формулою:

$$E_i = \frac{\bar{X}_i}{\bar{Y}}, \quad (3.2)$$

де E_i – коефіцієнт регресії i -го фактора;

\bar{X}_i, \bar{Y} – середні значення кожного i -го фактора та результативного показника відповідно.

Наведемо розрахунки коефіцієнтів еластичності для кожного фактора:

$$E_1 = 1,239 \times 3304139,5 / 5986295,3 = 0,684;$$

$$E_4 = -63,654 \times 57378,3 / 5986295,3 = -0,610;$$

$$E_5 = 164,357 \times 27285,4 / 5986295,3 = 0,749.$$

В результаті наведених розрахунків видно, що найбільший вплив на формування доходів банків чинить кількість платіжних карток та обсяг виданих кредитів, а саме: збільшення кількості платіжних карток на 1% сприяє зростанню доходів на 0,68%, а зростання обсягу виданих кредитів на 1% приводить до збільшення доходів банківської установи на 0,75%. Тому, можна зазначити, що збільшення позитивного ефекту банківської діяльності обумовлене практично рівною мірою впровадженням сучасних банківських технологій, зростанням рівня цифровізації нарощуванням ресурсної бази, яка перетворюється в ефективні кредитні ресурси.

Діяльність банків на депозитному ринку повинна передбачати узгоджене функціонування відповідних підрозділів і для його забезпечення в банках створюється спеціальний координаційний орган — Комітет з управління активами і пасивами (КУАП), який у сфері депозитних операцій повинен реалізувати таку мету: формує та розробляє відповідну стратегію та політику; встановлює напрями диверсифікації депозитного портфеля банку; аналіз та управління ризиками, що є характерними для операцій банку з депозитами; затверджує організаційну структуру процесу роботи з депозитами; знаходження додаткових ресурсів для розширення депозитної діяльності; визначення цінової політики банку за депозитними операціями та послугами банку[48].

Успішне функціонування механізму депозитної політики залежить від того, наскільки забезпечується єдність інтересів цих сторін і від того, чи мають клієнти тимчасово вільні кошти, чи банки здатні приймати ці кошти на депозити та повертати їх в кінці обумовленогостроку та виплачувати за ними проценти. Організація депозитної діяльності у кожному банку має свої особливості, що визначаються можливостями банку, розмірами, а також потребами його клієнтів. Тобто, процес розроблення депозитної політики та практична її реалізація повинні охоплювати як визначення необхідного ресурсного забезпечення, так і формування основних напрямів депозитної діяльності банків.

Водночас депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати її реалізацію. Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість банківських установ.

Основними напрямками, що стосуються підвищення ефективності проведення депозитної політики банку є: формування кожним банком власної депозитної політики, виробленої з урахуванням специфіки його діяльності та критеріїв оптимізації цього процесу; забезпечення високої стійкості залучених банком коштів; розвиток депозитних операцій з населенням на основі упровадження нової техніки і технології банківського обслуговування фізичних осіб; розширення обсягу термінових депозитів шляхом використання коштів спеціального призначення, які знаходяться на рахунках підприємств; активне використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів; забезпечити захист інтересів вкладників, що дозволить реально підвищити здатність банків виконувати функцію щодо перетворення заощаджень громадян в інвестиції та їх надійність.

Проте істотне підвищення ролі депозитної політики у забезпеченні надійності і стійкості як окремо взятого банку, так і економіки країни зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, особливо

механізму взаємодії банківських установ з клієнтами у процесі формування ресурсного потенціалу.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що на формування загальних доходів банківських установ найбільший вплив мають такі фактори, як обсяги депозитів та кредитів і кількість платіжних карток. Варіація доходів банків більш ніж на 96% обумовлюється цими факторами. Отже, модель клієнтського капіталу може використовуватися в системі вимірювання ефективності банківського маркетингу, яка пов'язує фінансові результати діяльності банків та джерела зростання клієнтського капіталу. З метою широкого впровадження цифрового банкінгу необхідно: покращення системи гарантування безпечності платежів як для покупців, так і для продавців банківських послуг та усіх продуктів; створення умов для масового запровадження системи цифрових підписів, які дозволятимуть безпомилково ідентифікувати особу; покращення правового регулювання цифрового банкінгу; розробка та запровадження нових нетрадиційних банківських послуг, більш адаптованих до електронного способу надання. Банки, які мають намір бути конкурентоспроможними на фінансовому ринку, мають активно застосовувати нові технології цифрової трансформації, щоб стати більш динамічними та ефективними в задоволенні потреб клієнтів.

З метою вдосконалення клієнтської політики банків необхідні: розвиток нових видів вкладів та їх диверсифікація для всіх категорій вкладників і підвищення якості їх обслуговування, особливо з урахуванням дуже обмеженого переліку видів депозитів окремих банків; розширення кола депозитних рахунків юридичних і фізичних осіб строком «до запитання», що дозволить навіть в умовах незначних фінансових накопичень повніше задовольняти потреби клієнтів банку підвищити зацікавленість інвесторів у розміщенні коштів на рахунках у банку впровадження ефективних заходів щодо залучення депозитних коштів переважно на строкові депозити, оскільки тим більш стабільною є ресурсна база банку, чим більша питома вага депозитних залучених коштів клієнтів банку на довгостроковій основі;

стимулювання залучення депозитних ресурсів через більшу диференціацію процентної ставки за різними видами вкладів, особливо в умовах тенденції до її зниження; використання індивідуального підходу (прагнення банку надати клієнту особливі пільги).

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що існує прямий вплив окремих факторів, що визначають рівень осідання депозитних коштів у банку. Так, на рівні банку, з метою збільшення стабільності ресурсної бази, необхідно приділяти окрему увагу питанням оптимізації кредитної політики. При цьому, так як безпосередньо банк не може вплинути на зовнішні фактори, доцільно сфокусуватися на покращенні внутрішньої стратегії.

ВИСНОВКИ

В процесі написання роботи була вивчена діяльність АТ «Державний Ощадний банк України», основна увага присвячена дослідженню особливостей депозитної політики комерційного банку, в тому числі умов вкладів для фізичних і юридичних осіб, а також організації обслуговування депозитних рахунків клієнтів. У процесі формування депозитної політики слід врахувати проведену банком процентну політику, бо саме депозитний відсоток грає вирішальну роль того самого ефективного інструменту в сфері залучення ресурсів.

В результаті вивчення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо оптимізації депозитної політики АТ «Ощадбанк» можна виділити такі підсумки проведеного дослідження:

1. В сучасних умовах функціонування комерційних банків депозитна політика є ефективно сформованою та грає роль важливої складової успішної банківської діяльності, бо депозитні операції входять в основну групу банківських пасивів, будучи основним джерелом існування активних операцій. Здійснення депозитних операцій передбачає розробку кожною кредитною організацією власної депозитної політики, під якою слід розуміти сукупність тактичних і стратегічних заходів, які проводить комерційний банк з метою залучення тимчасово вільних грошових коштів клієнтів для формування власних кредитних ресурсів.

2. Виявлено, що формування депозитного портфеля є головним продуктом депозитної політики банку і від його ефективності залежать найважливіші показники діяльності будь-якого комерційного банку – ліквідність і рентабельність. Основною метою якого є отримання доходу і збереження капіталу. Зміцнення депозитної бази є дуже важливою для банків. Збільшуючи загальний обсяг вкладів і розширюючи коло вкладників фізичних осіб, можна удосконалити систему стимулювання залучення депозитів і обсяг депозитних операцій. Це може бути досягнуто за рахунок

розширення депозитних рахунків фізичних осіб до запитання, що дозволить повністю задовольнити потреби клієнтів, підвищити інтерес до розміщення коштів у банках, а також поліпшити сервіс.

3. Аналіз депозитної політики банку було проведено за декількома етапами. На початковому етапі був проведений якісний та кількісний аналіз структури залучених коштів, який полягає у визначенні динаміки та питомої ваги кожної підгрупи або декількох підгруп в загальній сумі залучених коштів та порівняльний аналіз структури залучених коштів проведений за термінами та групами клієнтів. За результати аналізу встановлено, що депозити фізичних осіб є основним джерелом формування депозитного портфеля АТ «Ощадбанк». Проаналізувавши депозитні продукти АТ «Ощадбанк» за ознакою строковості використання депозитних коштів, спостерігаємо нестійку ситуацію – частка строкових депозитів коливається протягом 2017-2021 років. Частка рахунків до запитання перевищує оптимальний рівень – 30%, а інколи перевищує навіть обсяг строкових депозитів. Таке співвідношення між строковими депозитами та депозитами до запитання є свідченням зниження стабільності ресурсної бази, тому пошук оптимального співвідношення строкових депозитів та вкладів на вимогу, оптимальних відсоткових ставок за всіма видами депозитів, надання різноманітних супутніх послуг, які можуть стимулювати наявних та потенціальних клієнтів вкладати грошові кошти в банки, є основними напрямками подальших досліджень у сфері депозитування.

4. Визначення місця депозитів в ресурсній базі банків дозволяє проаналізувати відносини, що виникають між банками та їхніми контрагентами з приводу депозитної діяльності, тому її слід розглядати як динамічну, складну економічну категорію, характер якої змінюється під впливом дії суб'єктивних і об'єктивних чинників, а саме: фінансової політики держави, економічної та політичної ситуації у країні, нормативно – законодавчої бази, розвитку фінансово-кредитної інфраструктури, фінансового стану контрагентів, які користуються депозитними послугами

бану. Популярність банку відіграє не менш важливу роль в його роботі. Створити необхідні передумови для припливу заощаджень населення в банк і зміцнити довіру до національної банківської системи допомагає наявність системи гарантування вкладів.

5. Запропоновані напрями оптимізації депозитної політики банку, зокрема такі як: підвищення привабливості вкладів шляхом збільшення процентних ставок; розробка системи стимулів, привабливих для потенційних клієнтів впровадження депозиту, який є досить вигідним варіантом для значної частини населення і підприємств, які првгнуть вигідно інвестувати власні кошти без надмірного ризику з стовідсотковою гарантією повернення коштів та без втрати процентів до закінчення дії договору; анкетування клієнтів з метою визначення їх мотивації при виборі банку; індивідуальний пакет послуг для VIP-клієнтів (з умовами заохочення клієнтів до автоматичного продовження депозиту на новий строк); рекламування банківських послуг з метою залучення потенційних клієнтів шляхом довіри до банку, підкреслюючи надійність банку, конкурентні переваги, зручність обслуговування; підвищення якості послуг, удосконалення технологій обслуговування для досягнення максимальної зручності для клієнтів тощо.

6. Здійснено прогноз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на депозитну політику банку, який проводився на основі економіко-математичних методів моделювання, а саме методу кореляційно-регресійного аналізу, за результатами проведення якого обґрунтовано, що на формування загальних доходів банківських установ найбільший вплив мають такі фактори, як обсяги депозитів та кредитів і кількість платіжних карток. Варіація доходів банків більш ніж на 96% обумовлюється цими факторами. Модель показала, що додаткове залучення депозитів на 1 тис. грн призводить до зменшення доходів банку в середньому на 63,65 грн, а зростання виданих кредитів на 1 тис. грн. збільшує доходи банку в середньому на 164,36 грн, тоді, як збільшення загальної кількості активних платіжних карток в обігу на 1 шт. призводить до зростання доходів банківської установи в середньому на

1239 грн. Так, з огляду на це, з метою збільшення стабільності ресурсної бази, на рівні банку необхідно приділяти окрему увагу питанням оптимізації кредитної політики. При цьому, так як безпосередньо банк не може вплинути на зовнішні фактори, доцільно сфокусуватися на покращенні внутрішньої стратегії

Обсяги залучення поточних і строкових вкладів впливають на стабільність ресурсної бази банків і, водночас, можуть бути показником довіри до них з боку клієнтів. Ефективне формування та управління депозитних операцій створює умови для оптимального ресурсного регулювання в комерційному банку. Гарантією успішного управління депозитними операціями є взаємовигідні відносини між банком і клієнтом.

Щоб збільшити депозитні залучення, АТ «Ощадбанк» повинен ретельно і постійно вивчати інтереси і запити вкладників. Банк повинен встановити оптимальну ставку процента, термін вкладу, можливість поповнення та дострокового зняття коштів, які би зацікавили і були доступними для клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова Н.Е., Арестова Ю.О. Депозитна політика комерційного банку: теоретико-методологічні засади. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 8. С. 916–918.
2. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення. Андрушків Т. Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. 2012. №17. С. 3–13.
3. Аврамчук Л.А., Моргун А.С. Вплив рівня розвитку економіки на тенденції зміни депозитного портфеля банків України. Публічне спілкування в науці: філософський, культурний, політичний, економічний та ІТ-контекст. 2020. Том 1. С.52-55.
4. Алексєєнко М.Д. Банківські депозити: проблеми систематизації. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством. 2019. С. 269-271.
5. Бартош О.М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування. Вісник університету банківської справи Національного Банку України. 2008. №3. С. 97-101.
6. Білошапка В., Данилюк Є. Підвищення ефективності функціонування банків України на основі використання інноваційних банківських технологій та розробки нових банківських продуктів і послуг. Ринок цінних паперів України. Київ, 2013. № 3-4. С. 57-66.
7. Борисюк О.В. Тенденції банкострахування в умовах нестабільності розвитку фінансового ринку України. Молодий вчений. 2019. №1 (65). С. 428-432.
8. Булюк В.В., Бездітко Ю.М. Інструменти депозитної політики банків України: оціночні характеристики та ефективність. Причорноморські економічні студії. Гроші, фінанси та кредит. 2019. №38-2. С. 78-83.

9. Галіцейська Ю. М., Балянт Г. Р. Загальні тенденції формування ресурсів вітчизняними банками. Ефективна економіка. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5719>.
10. Герасимович А.М., Алексеєнко М.Д., Парсій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2010. С. 599.
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Дзюблюк О. В. Банківські операції. К.: ТНЕУ 2009. С. 694.
13. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку. Фінанси України. 2008. № 5. С. 17.
14. Єпіфанов А.О., Васильєва Т.А. Управління ризиками банків: монографія: у 2-х т. Т. 1. Управління ризиками базових банківських операцій. Суми: УАБС НБУ. 2012. С. 283.
15. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
16. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 09.06.2013 №4452-17. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
17. Качур Ю.О., Татяніна С.М. Методи залучення банками депозитних ресурсів. Гроші, фінанси і кредит. № 35. 2019. С.419-426.
18. Колеснік Я.В., Бараненко Н.В. Ефективна депозитна політика банку як шлях капіталізації прибутку. Гроші, фінанси і кредит. Науковий погляд: економіка та управління. 2018. №4 (62). С. 87-92.
19. Колеснік Я.В., Землякова І.С. Сучасний стан та перспективи розвитку пасивних операцій банківського сектору економіки України. Гроші, фінанси і кредит. Причорноморські економічні студії. 2018. №34. С. 150-153.
20. Кошонько О. В. Тенденції розвитку вітчизняного депозитного ринку в сучасних умовах. Економіка і суспільство. 2016. № 3.

21. Кузьмак О.М. Теоретико-прагматичні засади групування та структурування банківських ризиків. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». 2020. №16 (44). С. 148-152.
22. Ларіонова К., Дубицька Л. Управління ризиками комерційного банку. Інноваційні підходи до розвитку науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 1 червня 2018 р. у Дубліні, Ірландія. під ред. Гольдемблат М.А. НУО «Європейська наукова платформа», 2018. С. 113-116.
23. Лучик С.Д., Ткачук Х.Д., Шведик А.А. Кредитні і депозитні операції банків: вплив на фінансові результати. Гроші, фінанси і кредит. 2019. Випуск III-IV. С.213-228.
24. Макаренко Ю. П. Проблеми формування депозитного портфеля банків в умовах нестабільності депозитної бази та шляхи їх вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2016. №1. С. 15–18.
25. Матвеев В.В., Гайдаржийська О.М., Василенко В.В. Дослідження депозитного портфелю як інструменту ресурсної політики банку. Молодий вчений. Економічні науки. 2018. №3(55). С.660-664.
26. Мельникова І. М. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку. Банківська справа. 2010. №3.
27. Мельничук Н.Ю., Ковальчук С.С. Депозитна ліяльність банківських установ у контексті формування їх ресурсної бази. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. №1 (67). С. 163-167.
28. Мороз А., Савлук М., Пуховкіна М. та ін. Банківські операції : підручник. Київ : КНЕУ, 2008. С. 608.
29. Національний Банк України [Електронний ре-сурс]: офіційний вебсайт — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
30. Правила здійснення депозитних операцій для кредитних спілок URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0211-12>.

31. Про порядок здійснення банками України (вкладних) депозитних операцій з юридичними та фізичними особами. Постанова Правління Національного банку України від 03.12.2003 року №516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>.

32. Продан М.В. Депозитні ресурси як основа успішної діяльності банків: теоретичний аспект, реалії трансформації в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Випуск 23. С. 75-81.

33. Росола У.В., Кузьма Н.М. Оцінка сучасного стану депозитного ринку України. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. 2018. №1 (9). С. 174-180.

34. Руцишин Н.М., Милян І.І. Сучасний стан та напрями розвитку депозитної діяльності банків України. Вісник ОНУ імені І.І.Мечникова. 2019. № 2(75). С. 99-103.

35. Руцишин Н.М. Суть, значення депозитної політики банку та особливості її формування в сучасних умовах. Збірник II Всеукраїнської конференції Львівської комерційної Академії. 2014. С. 59-62.

36. Сова О.Ю. Актуальні питання стану депозитного ринку України. Гроші, фінанси і кредит. 2017. №1 (187). С. 282-291.

37. Сорока Л.О., Приступа Л.А. Теоретичні засади депозитної політики в системі управління фінансовою безпекою. Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Том 2. Хмельницький : ХНУ, 2017. С. 98-100.

38. Толкач І. Фактори впливу на приріст депозитів як показник довіри клієнтів. Економіка та держава. 2013. № 5. С. 110–116.

39. Труш Г. Формування і використання ресурсної бази комерційних банків у сучасних умовах. Банківська справа. 2013. № 2. С. 56–62.

40. Федішин М.П., Білявська А.В. Депозитні операції комерційних банків: сучасний стан та тенденції розвитку. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. №5 (73). С. 112-119.

41. Фінансові результати Ощадбанку URL: <https://minfin.com.ua/ua/company/oschadbank/rating/>.
42. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2017 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/409/ssbu_17fsu_separate_ukr.pdf.
43. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2018 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SSBU_18fsu_Separate.pdf.
44. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2019 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/_2020_ukr_separate_fs.pdf.
45. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2020 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2021-04/SSBU_2020_fs_conso_ukr.pdf.
46. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2021 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/_SSBU_consolidated_3Q_21.pdf.
47. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електроннийресурс]. - Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/payments/>.
48. Шульц Е. П. Особливості сучасної депозитної політики банків. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20153\(113\)/sep20153\(113\)_093_ShultsEP.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20153(113)/sep20153(113)_093_ShultsEP.pdf)
49. Янковий О.Г. Моделювання парних зав'язків векономіці: навч. посіб. Одеса: Оптимум. 2001. С.198.
50. Круць С.Ю. Вплив депозитної політики на формування ресурсної бази комерційного банку. Актуальні проблеми економіки, фінансів, менеджменту і права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 2 грудня 2022 р.): у 2 ч. Житомир: ЦФЕНД, 2022. Ч. 1. 59 с. С.47-49.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1. Динаміка ресурсної бази АТ «Державний Ощадний банк України»у 2017–2021 рр, млн грн

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	Темп приросту 2021/2017	Темп приросту 2021/2020
Зобов'язання							
Кошти банків	6435,2	54,1	58,0	5824,0	7429,6	1,2	1,3
Кошти клієнтів	150151,2	154016,5	202143,0	186165,5	188907,3	1,3	1,0
Боргові цінні папери, емітовані банком	34546,8	34496,7	18303,2	11744,6	7538,4	0,2	0,6
Інші залучені кошти	7299,7	6618,7	4430,1	4452,6	3015,5	0,4	0,7
Кредиторська заборгованість щодо податку на прибуток	533,6	130,1	369,8	233,8	181,4	0,4	0,8
Резерви та зобов'язання	730,9	1013,4	1782,4	1949,0	2139,5	2,9	1,1
Інші фінансові зобов'язання	288,6	376,2	1067,3	1106,2	1146,7	4,0	1,0
Інші нефінансові зобов'язання	442,3	637,2	715,1	802,3	963,1	2,2	1,2
Субординований борг	2903,5	2879,8	2462,6	1276,2	841,5	0,3	0,7
Власний капітал							
Акціонерний капітал	49725,0	49725,0	49725,0	49725,0	49725,0	1,0	1,0
Емісійні різниці	1,7	1,5	1,1	1,6	1,4	0,8	0,9
Резерви переоцінки	2547,6	2037,4	2835,4	2549,0	2254,7	0,9	0,9
Нерозподілений прибуток	21017,2	33219,7	33008,5	30335,0	30316,6	1,4	1,0
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань	233872,7	217752,0	249101,1	233599,9	231730,9	1,0	1,0

*Примітка. Розраховано автором на основі джерел: [42], [43], [44], [45], [46].

Таблиця Б.1. Структура ресурсної бази АТ «Державний Ощадний банк України» у 2017–2021 рр, %

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	Темп приросту 2021/2017	Темп приросту 2021/2020
Зобов'язання							
Кошти банків	2,7	0,0	0,0	2,5	3,2	0,2	0,3
Кошти клієнтів	64,2	70,7	81,1	79,7	81,5	0,3	0,0
Боргові цінні папери, емітовані банком	14,8	15,8	7,3	5,0	3,2	-0,8	-0,4
Інші залучені кошти	3,1	3,0	1,8	1,9	1,3	-0,6	-0,3
Кредиторська заборгованість щодо податку на прибуток	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Резерви та зобов'язання	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші фінансові зобов'язання	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші нефінансові зобов'язання	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Субординований борг	1,2	1,3	1,0	0,5	0,4	-0,5	-0,2
Власний капітал							
Статутний капітал	21,3	22,8	20,0	21,3	21,5	0,0	0,0
Емісійні різниці	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Резерви переоцінки	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток	9,0	15,2	13,3	13,0	13,1	0,1	44,4
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-0,1	-0,1

*Примітка. Розраховано автором на основі джерел: [42], [43], [44], [45], [46].

Виконала студентка
магістратури за спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа
та страхування
« ____ » грудня 2022 р.

Підпис

С. Ю. Круць

Ініціали, прізвище

Науковий керівник
доцентка кафедри,
к.е.н., доцентка
« ____ » грудня 2022 р.

Підпис

Т. А. Самарічева

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:
завідувачка кафедри,
к.е.н., доцентка
« ____ » грудня 2022 р.

Підпис

Н. П. Захаркевич

Ініціали, прізвище